

BUITEN

27^E JAARGANG N^O. 13

ZATERDAG 1 APRIL 1933

ZONNESPEL OP DE RIVIER

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

ZONNESPEL OP DE RIVIER (ILL.)	BLZ. 151
BRIEVEN UIT HOLLAND (LEIDEN), DOOR DR. ALFRED HACKEL	BLZ. 152
ZUID-AFRIKAANSCH KAFFERTYPEN (GEÏLL.) DOOR PHILA KAMPFRAATH-MALIEPAARD	BLZ. 152—153, 160—162
DE GEULHEMERGROT (GEÏLL.) DOOR WILLY VERSTER	BLZ. 154—155
CACTUSSEN IN SOORTEN (GEÏLL.) DOOR J. G. BALLEGO	BLZ. 155—157
SCHORPIOENEN EN SPINNEN (GEÏLL.), (SLOT) DOOR DR. H. ENGEL	BLZ. 157—159
EEN SPROOKJESLAND IN HET NOORDEN (GEÏLL.), (SLOT) DOOR H. G. CANNegiETER	BLZ. 158—161
CALADIUM (EEN VAN DE FRAAISTE SIERPLANTEN), (GEÏLL.) DOOR G. KROMDIJK	BLZ. 162

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74-76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

Brieven uit Holland

DOOR DR. ALFRED HACKEL

LEIDEN

LEDERE stad is een levend organisme. Men moet zien, hoe men dit organisme het beste zal benaderen. Men moet niet alleen zijn mooi uiterlijk beschrijven, maar ook de levende ziel van deze reële collectieve persoonlijkheid voelen, begrijpen. In dit kleine land heeft iedere stad haar duidelijk uitgedrukte individuele physionomie, en ofschoon men van Amsterdam tot Haarlem slechts een kwartier in den electrischen trein rijdt en van Haarlem tot Leiden 25 minuten, is elke van deze steden geheel oorspronkelijk en enig in haar soort. Elke bezit haar afzonderlijke traditie, haar eigen voorvaderlijke ziel. Leiden is het Athene van Holland. Sedert lang lokt deze stad het verstand en den geest van allen, die de menscheijkheid toegedaan zijn, die hun verband met de „humanitas” en „humana civitas” voelen. Er bestaat niets karakteristiekers voor den geest van zijn inwoners dan de geschiedenis van het ontstaan van de stichting van haar beroemde Universiteit. In 1575 biedt de bevrijder van de stad van het Spaansche juk, Willem van Oranje, den burgers als belooning voor hun heldhaftige verdediging, hetzij vrijstelling van belasting of de stichting van een Universiteit. De burgers van Leiden kiezen het laatste. Zóó komt de Hoogeschool tot stand, die bestemd was het middelpunt van het geestelijk leven van het land en het centrum van wetenschappelijk onderzoek te worden. Een bezoek aan deze citadel der gedachte is derhalve om zoo te zeggen een zedelijke plicht van elken reiziger. Op den kant van de stille gracht staat, omzoomd door oude iepenboomen, een gothiek gebouw, dat uiterlijk aan een kerk doet denken. Inderdaad, de Academie bevindt zich in het eens beroemde klooster der Witte Nonnen. De grootsche deftigheid van het oude gebouw is vereenigd met de uitbundige vroolijkheid der muzenzonen. De muren der gangen en die langs de trappen naar boven zijn bedekt met eenvoudige teekeningen, die de kwellingen der door de examinatoren gefolterde slachtoffers weergeven. Boven de deur, die naar de kamer der marteling leidt, het opschrift uit Dante's hel „Lasciate ogni speranza voi che entrate”. Aan beide kanten twee groote figuren: het van zweet druipende ongelukkige slachtoffer vóór het examen en de triomfantelijke nieuwe doctor aan den anderen kant. De voorhof van de hel, „het zweetkamertje”, getuigt van de kwellingen der menschen, die veroordeeld zijn tot de examen-terechtstelling: de tafel en de stoelen, de muren tot aan de zoldering zijn bedekt met eindeloze opschriften en teekeningen. Deze opschriften kunnen inderdaad een heel goed hulpmiddel zijn bij de studie van het affect. In de grootsche Senaatskamer zijn de muren geheel en al behangen met portretten van hen,

aan wie Leiden zijn wereldroem dankt. De promotie in deze stad van doctoren en professoren is een buitengewone gebeurtenis. In een rijtuig met de kleuren van de desbetreffende faculteit en begeleid door zijn vrienden rijdt de nieuwe doctor triomfantelijk door de straten der stad. De kranten vermelden deze gebeurtenis en men voelt, dat geheel Leiden hieraan actief deelneemt. Het uiterlijk der stad, gezien van De Burcht, wordt gekarakteriseerd door de massa roode pannen daken van oude gebouwen, waarboven als vuurtorens de machtige gedaanten van twee kerken zich verheffen, die van de St. Pancratius en van de St. Pieterskerk. Als men, gehypnotiseerd door de doorzichtige gothiek der ramen en de machtige schoorpijlen der muren van de Pieterskerk, deze binnentreedt, dan wacht u, die daar denkt te vinden mystiek halfduister en de gebedsstemming van een gothieke kathedraal, een sterke ontgoocheling. Alle vijf schepen van de kerk zijn gewit. De „heilige plaats” is leeg, de magische ziel van den katholieken eeredienst heeft de kathedraal verlaten, zoodra het zegevierende Protestantisme bezit nam van deze vesting van katholiek geloof. Weer voelt men bij het gadeslaan van deze „verwoesting”, van deze leegte, wat een vreeselijke slag voor de katholieke cultuur en voor het magische wereldgevoel van het oude geloof de zegepraal van het Protestantisme, de beeldenstormende kunstvijand, geweest is. De opheffing van den cultus en het vervangen door het preeken van Gods woord heeft de religieuze artistieke steunpilaren van het Katholicisme ondermijnd. Neen, niet in de kerken en kathedralen moet men de voorvaderlijke ziel van een Hollandsche stad zoeken, maar in het stadhuis, dat door den rijkdom van zijn uiterlijke vormen en door den overvloed van roemrijke herinneringen het beste getuigt van den sterken geest der menschen, die heldhaftig het juk van het uitheemsche geloof afwierpen en bevrijd van de tirannie van Spanje en de inquisitie, den grondslag legden van hun wereldmacht ter zee. Het stadhuis te Leiden was een van de meest merkwaardige monumenten van Hollandsche Renaissance; gebouwd in 1597 was het met zijn toren en klokkespel, met zijn filigranen gevel van 80 meter, reeds lang een symbool der stad. Daarom kan de brand, die 12 Februari 1929 plaats had en die dit prachtige gebouw vernietigde, inderdaad beschouwd worden als een ramp voor Leiden, in vergelijking waarmede de ontploffing van het kruitschip in het begin van de vorige eeuw, die een gedeelte van de stad verwoestte, een onbeteekenend feit in de Hollandsche geschiedenis schijnt te zijn. Het is niet te verwonderen, dat elke Hollander den brand van het stadhuis te Leiden als een nationale ramp, als een persoonlijk verlies opvat. Maar zelfs in zijn vernielden toestand is het stadhuis mooi. Er staan slechts nog de doorboorde façade en de beroemde trappen, waarop als door een wonder de oude beelden gaaf gebleven zijn. Van de grootscheheid van den stedenbouw, van den rijkdom der stad in de 17e eeuw getuigen niet alleen deze armzalige overblijfselen, maar ook de Lakenhal, een echt paleis met prachtige basreliefs, waarin nu een schilderijenverzameling en het Stedelijk Museum gevestigd zijn. Hier bevindt zich het beroemde altaarstuk van Lucas van Leyden, waarvoor eens de opgetogen jonge Rembrandt, de grootste zoon van Leiden, stond. Hier zijn ook opgehangen de schilderijen van andere Leidenaren, van den geestigen Jan Steen, die in zijn beroemde genrestukken zorgeloosheid, onstuimigheid en uitbundige vroolijkheid van zijn tijd vereeuwigd heeft; van den bekoorlijken genreschilder Gabriel Metsu en van den grijsmistigen schilder van het atmosfeer-landschap, Jan van Goyen. Hier voelt men het nauwe verband, dat bestaat tusschen waarneming en uitdrukking, tusschen leven en kunst. En als men dan in het door vredige rust betooverde St. Anna-hofje, een ouderwetsch begijnhofje, staat, waarin ook nu nog in 40 kleine woningen „honderdjarige” oude vrouwtjes haar dagen slijten, met haar sneeuw witte mutsjes en op klompen, die u vriendelijk groeten, dan voelt men weer de echtheid van de oudjes van Rembrandt en Nicolaes Maes, die door de macht van hun artistiek genie, uit de reële waarheid poëtische werkelijkheid hebben geschapen.

Zuid-Afrikaansche Kaffertypen

EEN THEEPARTIJ BIJ OU VICTORIE

DOOR PHITA KAMPFRAATH-MALIEPAARD

DE eerste maal zag ik haar als een klein, in elkaar gehurkt hoopje op den vloer van mijn schoonmoeders keu-

ken zitten, toen ik eenige dagen te Bloemfontein vertoefde. Alles was klein, gekrompen en gerimpeld aan het vijftientigjarige Kaffervrouwje, doch haar zwarte oogjes flikkerden nog zoo helder en haar luid gelach, dat overigens iets aan den schorren kant was, welke nog zoo voortdurend en zoo vroolijk uit haar smalle, door krakend, gesteven katoen ompantserde borst, dat ik bijna niet kon gelooven aan zoo'n langdurig bestaan op dit ondermaansche. Toen Victorie — zoo heette ze — vernam, dat ik kort geleden uit Holland was gekomen en van een harer gewezen Nederlandsche Missies een pakje met presentjes voor haar had meegebracht, was ze uitgelaten als een kind. De geefster van het pakket was haar uitverkoren Missies geweest, want Victorie had haar kleine baby's altijd in een kamer op een rustbed mogen leggen, als ze het huiswerk verrichtte, in plaats van de kleintjes op haar rug gebonden te moeten meertorsen. „En”, verhaalde de oude vrouw met glanzende oogen, het pakje met haar rimpelhanden liefkoozend streelend, „mij Missies kijk achter mij kind, als ik die werk doe: zij is glad nie trots nie: die kind lê bij die Missies in die kamer. Dis laank al terug en zij het ou Victorie nie vergeet nie!” Als de oude dame, die ons in Den Haag verzocht het een en ander aan haar nooit vergeten Kafferdienstbode ter hand te stellen, de verrukking en dankbaarheid in Victorie's oogen had gezien, zoo zou haar hart met even groote blijdschap vervuld zijn geweest. Mochten maar meer menschen eens een oogenblik stil staan bij het eenvoudige, en toch zoo diepe gedichtje: „Kleine liefdedaden, Woordjes, teer en zacht, Hebben vaak in 't kleinste huis, 't Grootst geluk gebracht”. Toen ik eenige maanden later zelf te Bloemfontein ging wonen, kwam Victorie me geregeld bezoeken, zoogenaamd om te helpen, maar ze deed eigenlijk niets anders dan, al pratend, oude, dierbare herinneringen ophalen en verheerlijken, alzoo met een zaligen glimlach op haar verschrompeld gezichtje volkomen in het verleden levend, dat altijd zoo wonderschoon lijkt voor degenen, die geen toekomst meer voor zich uit zien wenken. 't Spreekt vanzelf, dat ik het oude menschje beloofde een middag bij haar te komen in haar huisje in de Kafferresidentie. De Bloemfonteinsche Kafferlocatie, die ± 24 000 naturellen herbergt, beslaat een uitgestrekt stuk grond buiten de stad en is in verschillende wijken verdeeld met de namen: „Waaihoek, Batho, Kaïro, Hurry up en Four and Six”. Elk van die wijken heeft haar eigen karakter, door de bewoners daarop gestempeld, omdat ook hier het spreekwoord geldt: „Soort zoekt soort”. In Kaïro leven uitsluitend de kleurlingen, de bastaards, en hun huizen zijn de best gebouwde en ingerichte van de locatie. Waaihoek, de oudste en grootste afdeling, heeft geen al te goede reputatie. De Godin Venus, geëscorteerd door Bacchus en Mars, veroorzaakt nog al eens blijspelen en drama's met de schim van de gevangenis op den achtergrond. „Hurry up” en „Four and Six”, welke laatste onbevange en zonder eenig vertoon van schaamte de kapitaalkrachtigheid van de huurders zijner woningen aangeeft, schijnen een bedaarder slag te huisvesten en in de eerste wijk bracht Victorie haar laatste jaren door. Op een Zondagmiddag na kerktijd, zoo spraken we af, zou Ou Victorie ons komen halen, daar we anders in de talloze straten der locatie zouden verdwalen, waardoor heel de schitterende theepartij, waarbij onze gastvrouw den natten kant voor haar rekening zou nemen en ik voor den drogen zou zorgen, in het water zou kunnen vallen. Nadat we op den vastgestelden Zondag Victorie en haar kleinkind, dat haar vergezelde, eerst een middagmaal hadden gegeven, toog de kleine, zonderlinge stoet, gewapend met een jamtaart, naar de locatie. De oude vrouw wilde per se niet naast ons over de straat gaan, ten minste niet, zolang we in Bloemfontein zelf waren, want, verklaarde ze, „ek weet baie goed, hoe ek moet maak; die Missies kan nie somaar met 'n bruin mens ouer die straat loop nie”. Hoe ik al tegenstribbelde en beweerde, dat ik in dezen me niets aantrok van de Bloemfonteiners, Victorie bleef op haar stuk staan en derhalve gingen mijn man en ik met de taart voorop en een tiental meters achter ons volgden Victorie en haar kleine bloedverwant, welke eerste bij een stilstaan en omdraaien van mijn persoon, in dubio over de te volgen route, eveneens stokstijf bleef staan en direct met haar hand van zich af begon te waaien en te roepen, dat we onverwijd verder moesten gaan in de eene of andere richting, die ze aangaf. 'k Was overtuigd, dat de goede ziel het beste met ons voor had en in haar hart wat graag gelijk met ons was opgewandeld, doch een juist denkbeeld hebbende van de broeder-

schapsidee der meeste blanken, ons niet in discrediet wilde brengen bij onze rasgenooten. We waren dan ook de hooge trapbrug over de spoorlijn, die de stad van de locatie scheidt, nauwelijks overgegaan, of Victorie veranderde van tactiek en kwam met een verheugd gezicht naast ons lopen, voortdurend stilstaande om kennissen aan te klampen, aan wie ze ons bekend maakte als de baas en de Missies, die de veel besproken en bewonderde presentjes uit Holland hadden meegebracht. Onderweg kwamen we langs een groot aantal kerkachtige gebouwtjes, naar welke veel stemmig gekleede dames en heeren, meestal van middelbaren leeftijd en daarboven, zich heenspoedden en op mijn vragen, welke godsdienstige secten in de verschillende gebouwen vertegenwoordigd waren, wees ze mij achtereenvolgens aan de Presbyteriaansche, de Wesleyaansche, de Gereformeerde, de Hervormde, de R. Katholieke en Luthersche, de Doopsgezinde kerk enz. Gelukkig is er van fanatieken geloofsijver onder de Kaffers zelf niet veel te bespeuren. Ze zijn over 't algemeen te laksch en te gemoedelijk van aard om zich warm te maken over religieuze opvattingen van andersdenkenden. Alleen worden de eenigszins ontwikkelden onder hen in de war gebracht door de veelsoortigheid van geloof. Een treffend bewijs daarvan zou ik nog dienzelfden middag op de theepartij krijgen. Op onze bestemming gekomen, leidde Victorie ons met evenveel trots en voldoening door haar nederig huisje als een Engelsche Lord ons door zijn voorvaderlijk kasteel zou hebben gevoerd. Ze bediende zich bij die gelegenheid ook voor een deel van de taal van bovengenoemden heer, als zijnde dit meer in overeenstemming met de plechtigheid. „Dis die sittingroom, daarie is mijn bedroom en hierie is die kitchen”, wees ze ons achtereenvolgens de drie zindelijke vertrekken aan, waarvan het eerste tamelijk groot was, doch de beide andere zeer kleine afmetingen hadden en waarbij het schuine, zinken dak tot zoldering diende. In de sittingroom, die de glorie van Victorie uitmaakte, hingen schel gekleurde teksten en reclameplaten, mitsgaders een groot aantal foto's aan den wand, om beurten Kafferbruidsparen met gevolg en groepen zendelingen voorstellend. Een bruiloft scheen voor haar een zeldzaam evenement te zijn, vooral als de hoofdfiguren van het blijspel „net aangetrek is so's die witmense met 'n sluier en blomme en 'n swarte jas!” En Victorie vertelde van haar eigen bruiloft met Samuel zaliger, waarvoor haar dierbare, Nederlandsche Missies zoo mooi gezorgd had, doch die op 't laatste moment toch nog verkeerd ging, daar de bruidsjonkers en dames, niet gewend aan de gulle bediening van 't druivennat, op 't hoogtepunt van de plechtigheid allerlei wonderlijke neigingen vertoonden om hun hoofden de richting van de zwaartekracht te laten zoeken. Ik kon een opwelling van vroolijkheid niet verbergen bij dit verhaal en Victorie, wier rechtmatige verontwaardiging na al die jaren tot niets geslonken was, barstte eveneens uit in haar zonderling hoog en schor gelach. Doch even daarna verdween haar vroolijkheid, toen het oude menschje tot de ontdekking kwam, dat de jeugdige Kafferjongen, wien zij verzocht had het keukenvuur aan te maken tijdens haar afwezigheid, zich niet van die taak gekweten had, zoodat er geen warm water voor de thee was, terwijl de nog te verwachten gasten elk oogenblik konden binnenvallen. Later bespeurde ik, dat Ou Victorie in haar opgewondenheid beide deuren en de drie vensters potdicht gesloten had, zoodat de wederrechtelijk beschuldigde jongeling niet aan de opdracht had kunnen voldoen, tenzij hij bij machte was geweest, de hulp in te roepen van een bewoner der geestenwereld en deze er niet tegen op had gezien door den baksteenmuur te kruipen om het profane, aardsche werkje op te knappen. Zenuwachtig en geheel in de war door dezen onverwachten tegenslag, begon Victorie het vuur aan te maken, doch zooals het in dergelijke gevallen meestal gaat, de pas geboren vlammetjes stierven het een na het ander in hun wieg om zich blijkbaar dadelijk weer te reincarneeren in het lichaam der vrouw, wier temperatuur bij elke mislukte poging eenige graden steeg. Ik vroeg mijn man zich even alleen te amuseeren met de zendelingen en de bruidsparen en ging naar de keuken om mijn geluk met het weerbarstige fornuis te beproeven. Tot mijn schande moet ik bekennen, dat ik me niet kan herinneren ooit een kachel te hebben aangemaakt, doch ik had een vaag visioen van mijn vader, die in een dergelijk geval op z'n hurken voor den rooster ging zitten.

(Slot op bladz. 160)

DE „HISTORISCHE KERK” IN DE GEULHEMERGROT

DE GEULHEMERGROT

DOOR WILLY VERSTER

EEN van de meest romantische plekjes van het bekoorlijke Geuldal is het dorpje Geulhem. Aan den voet van den steil-begroeiden bergwand liggen de vriendelijke mergelhuisjes, waarlangs de snelstroomende Geul vliedt, die de legendeliedekens zingt van dit wonderschoone land; tusschen het groene loover vertoonen zich talrijke openingen van hollen en spelonken; geweldige rotsmassa's en donkere ravijnen vormen een waardig geheel van dit karakteristieke Zuid-Limburgsche natuurfereel, waaraan onze oogen zich nimmer genoeg kunnen verzadigen. Het prachtige Romeinsche Rotspark, dat zich met zijn lommerijke lanen en paden langs den bergrug uitstrekt, behoort tot de mooiste wandelingen van het schilderachtige Geulhem. Op het plateau van dit park bevindt zich een ijzeren Uitzichttoren, waar men kan genieten van een heerlijk vergezicht. Men ziet er het pittoreske dorpje Berg en Terblijt met het fraaie in mergel opgetrokken kerkje te midden van een groep lichtgele huisjes, gedeeltelijk verscholen tusschen het weelderige groen; aan onze voeten strekt zich het liefelijk dorpje Houthem uit, omgeven door de lachende goudblonde korenvelden, terwijl de dartele Geul zich door de vallei kronkelt als een zilveren lint, in de blauwe verten ligt het veel bezongen land van Valkenburg met op den achtergrond het bekende Jezuïtenklooster, het dorpje Meerssen met zijn prachtige gothische kerk en in den wazig-blauwen gezichtseinder Maastricht, het oude Trajectum ad Mosam der Romeinen, met haar machtige bedehuizen en de poëzie van de omringende heuvels. De voornaamste bezienswaardigheid van het bekoorlijke Geulhem is de oude grot, waar ik reeds als kind in dwaalde. Deze bevindt zich in het westelijke ravijn. Reeds bij het binnentreden van het voorportaal worden wij getroffen bij het zien van een allerprachtigste zaal, zonder pilaren, waarin het daglicht diep doordringt, zich verliezend in mysterieuze onderaardsche galerijen. Dit gedeelte der grot wordt ook wel „Koepelgrot” genoemd om het fraai koepelvormig gewelf, dat ongetwijfeld tot een der schoonste van de Zuid-Limburgsche grottenwereld behoort. De Koepelgrot en de Geulhemergrot waren vroeger gescheiden en zijn sinds 1905 verbonden door een vijfhonderd meter lange tunnel. Eerstgenoemde grot is het

werk der Romeinen, hetgeen men onmiddellijk gewaar wordt als men het gedeelte bezoekt dat zich links van den ingang bevindt, of de gangen welke zich in de nabijheid van het vroegere meertje uitstrekken. Grillig, woest en fantastisch is dit gedeelte met zijn onregelmatige pilaren en gescheurde gewelven en het verwondert ons niet, dat hier ongeveer anderhalve eeuw geleden de beruchte „Bokkenrijders” gehuisd hebben, de rooversbende waarvoor de geheele Zuid-Limburgsche bevolking met recht sidderde. Men kan zich levendig voorstellen, welk een bont schouwspel deze gangen te zien gaven, als de bandieten hier hun drinkgelagen en orgiën hielden. Men treft in de „Koepelgrot” nog een bergkapel aan, de „Kapel van Bergske” genaamd: een eenvoudig altaar, door de geloovigen, die hierheen gedurende de Fransche overheersching gevluucht waren, met een roode krijttekening versierd, welke de H. Drievuldigheid voorstelt, waaronder de spreuk „Gloria in Excelsis Deo!” Onvergetelijke herinneringen zijn aan deze plek verbonden. Na de tunnel te hebben doorlopen bevinden we ons in de eigenlijke Geulhemergrot. Ter afwisseling voor de toeristen heeft de bekende grotteekenaar Hartigh de wanden met een aantal houtskoolteekeningen versierd, waarvan er een groot deel goed geslaagd en zelfs artistiek mag heeten. Weldra bereiken we het z.g. „karrenspoor”, d.i. het gedeelte van de grot waarlangs de groote karren passeeren om in het diepst van den berg de mergelblokken te halen, welke in de streek en het buitenland als bouwstof gebruikt worden. Het zal den lezer waarschijnlijk niet onbekend zijn, dat de mergelgroeven in Zuid-Limburg reeds door de Romeinen geëxploiteerd werden voor het bouwen hunner versterkingen, bruggen en villa's. Op ongeveer vijf minuten afstand van het „karrenspoor” ligt een onderaardsche gang, waarin tegen de zoldering een zeldzame ondergrondse plant groeit, n.l. de „Rhiza morpha subterranea”, die hier in 1873 werd ontdekt. Ze heeft den vorm van een platten, bruinen middelpuntigen knoop, waaruit draadvormige takken spruiten, welke zich hoofdzakelijk aan de zoldering en somtijds aan de wanden vastklemmen. Thans brengen we een bezoek aan de „Historische Kerk”, die we, zonder overdrijving, tot de mooiste onderaardsche kerk in de Zuid-Lim-

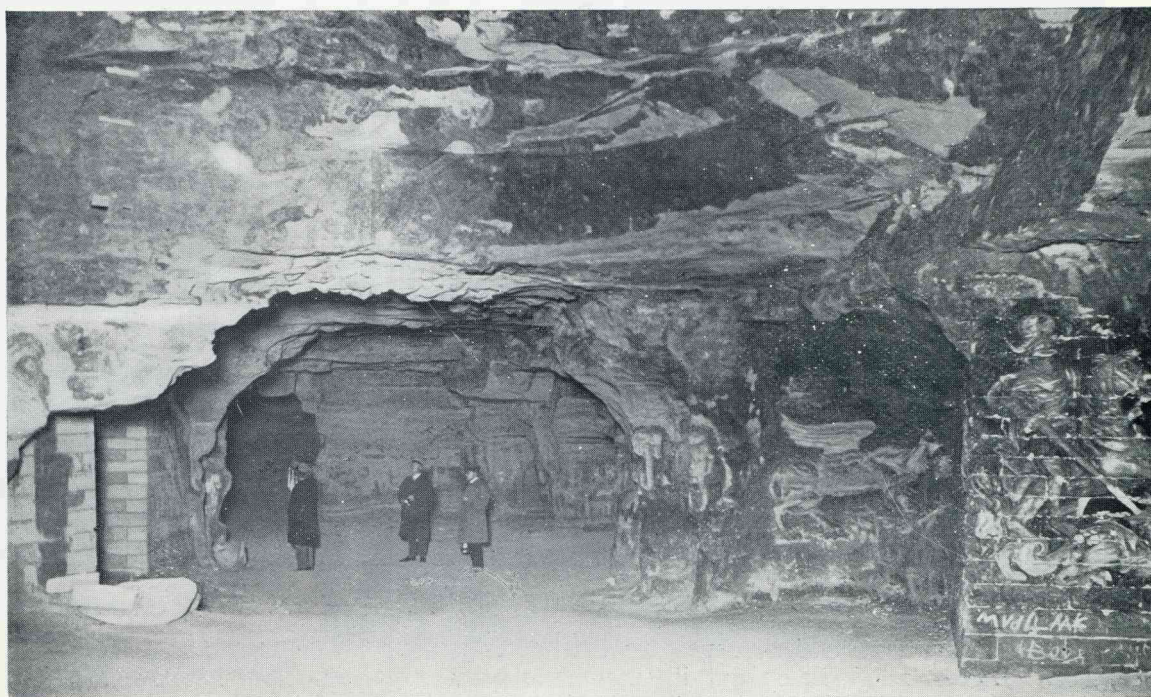
burgsche grotten mogen rekenen. ☒ Evenals de eerste Christenen genoodzaakt waren onder Nero en Diocletianus een schuilplaats te zoeken in Rome's katakomben, zoo zagen de inwoners van Geulhem en Berg en Terblijt zich gedwongen in deze duistere oorden te vluchten voor de Fransche overweldigers. Gedurende drie jaar, van 1798—1801, zochten het kerkgenootschap van Berg en Terblijt en zijn edele zielenherder, pastoor Johannus Schepers, hun heil in deze ondergrondse spelonken, daar in dit napoleontische tijdperk niemand in het Zuid-Limburgsche land veilig was voor de Fransche soldaten en vooral de priesters aan achtervolging blootstonden. ☒ Op deze plaats hebben de vluchtelingen toen een onderaardsche kerk gesticht met altaar, kansel, biechtstoel, sacristie, doopvont, enz. enz. Bij het overschrijden van den drempel wordt door een opschrift de bescherming des Heeren over U afgesmeekt. De menigte spreken, welke we aan de beide zijden der kerk aantreffen, is zeer groot. Zij vormen als het ware de klaagliederen en smeekbeden der ongelukkige geloovigen in dit onderaardsche toevluchtsoord. ☒ Spreken als: „Bella premunt hostilia” (Zware oorlogen drukken ons) en „Illic sedimus et flevimus” (Daar zaten en weenden wij), spreken voor zichzelf. ☒ De muren zijn met talrijke religieuze schilderijen versierd. Over het algemeen zijn deze afbeeldingen zeer primitief te noemen, doch het is juist deze heerlijke eenvoud, die hier zoo uitstekend tot z'n recht komt en ons onder bekoring brengt, omdat ze op treffende wijze de liefde weerspiegelt die de schilders voor hun geloof koesterden. Het zijn voornamelijk voorstellingen naar gegevens uit het Nieuwe Testament, grootendeels geschilderd met roode en zwarte verf. De merkwaardigste zijn wel „De drie Koningen” en „De verrijzenis van Christus”. Deze laatste afbeelding kan men zeer goed op de foto onderscheiden, alsook de zich daarnaast bevindende schildering, St. Joris voorstellende. Aan onze linkerhand bevindt zich een deuopening, die den toegang vormde tot de dieper gelegen gangen der grot en dienst kon doen bij een eventuele overrompeling der Franschen. In dit gedeelte treft nog de verschillende kribben der beesten aan die de vluchtelingen mee hadden genomen naar den berg ¹⁾ ☒ Het altaar, dat nog steeds in den oorspronkelijken toestand verkeert, vormt, zoowel uit godsdienstig als historisch oogpunt beschouwd, de meest interessante bezienswaardigheid van deze ondergrondse kerk (zie foto). Het is, met tafel en tabernakel, waarop in het midden een kruisbeeld prijkt, tusschen twee Dorische zuilen in één stuk opgetrokken. Tegen de vlakke zijpilaren bevindt zich een afbeelding van de H.H. Monulfus en Gondulfus, stichters der St. Servaaskerk te Maastricht. Boven den gekruisgden Heiland bemerken we een schildering van de H. Drievuldigheid met aan weerszijden twee biddende engelen. Het koorgewelf bevat een tafereel, den Hemel voorstellende, terwijl onder het kruis de ciborie met een H. Hostie een waardig cachet aan het geheel geven. ☒ De preekstoel, welke zich precies tegenover het altaar bevindt, is in den mergelsteen uitgebouwen (zie foto). De kuip van den kansel geeft de afbeelding eener kerk (te zien en is versierd met het geslachtswapen van den Eerwaarden Heer J. Habets, die in 1862 tot herstelling van deze historische onderaardsche kerk overging. ☒ Ter rechterzijde van het altaar ontwaren we den ingang tot de sacristie, waarboven het volgende opschrift prijkt: „Concede Pacem” (Schenk vrede). We treffen hier op de wanden verscheidene namen van geestelijken aan, die betrekking hebben op de geschiedenis dier tijden. De in de mergel uitgehouwen biechtstoel met de zitplaats voor den priester is al bijzonder merkwaardig. Als zinnebeeld van de rechtvaardigheid Gods is aan den buitenkant van den biechtstoel een teekening aangebracht, een weegschaal voor-

stellende met ongelijke schalen. Rechts van den biechtstoel bemerken we de steenen mensa of tafel, waar de priester zich kleedde met de heilige gewaden. Men had die tafel met planken bedekt, wegens de vochtigheid, welke in de mergelgroeven heerscht. Ook borg men dagelijks den altaarsteen, 't missaal en de overige boeken weg, om ze aan alle ontheiliging en aan den spot der vijanden te onttrekken. ☒ Op onzen terugweg komen we nog langs de doopvont, een viervoet hooge kolom, van boven voorzien van een uitholling, bestemd voor het koperen doopbekken. Evenals de miskelk, welken men in dien tijd gebruikte, wordt ook dit doopbekken in de pastorie te Berg en Terblijt bewaard. ☒ In de onmiddellijke nabijheid van de kerk, op korten afstand van de „koor of zingbank”, waar de lof des Heeren gezongen werd in dit onderaardsch ballingsoord, strekte zich de „processie of ommegangsweg” uit. Nog bespeurt men in de mergelwanden de openingen, waarin men de kaarsluchters plaatste bij dezen plechtigen rondgang. Er zijn in het jaar 1799 Zondagen geweest, waarop meer dan 6000 geloovigen in de onderaardsche kerk de H. Mis bijwoonden en ter processie trokken! ☒ Wij, die steeds gewend zijn het schoone daglicht te aanschouwen, kunnen ons levendig voorstellen wat een vreeselijke kwelling het voor de vluchtelingen moet geweest zijn maanden en jaren in deze onderaardsche gewelven te moeten doorbrengen, waar nimmer een straal van het goddelijk zonnelicht doordringt. Het schijnt of in deze gangen nog een waas van mysticisme en vrome devotie zweeft, waarvan wij onwillekeurig de suggestieve werking ondervinden. En als we weer op den lachenden groenen heuvel staan en de zon ons koestert in den rijkdom van haar gouden stralen, weten we pas wat het zeggen wil: te leven! . . .

Cactussen in soorten

DOOR J. G. BALLEGO

EN zoo zou het gebeuren dat mijn neef Nurks Jr. uit Groningen mij een bezoek kwam brengen. Mijn neef beweerde dat hij in rechte lijn van zijn beroemden naamgenoot uit de Camera Obscura afstamde, doch daar het uit het verhaal niet blijkt of de neef van Hildebrand gehuwd was of zelfs maar trouwlustige neigingen had, kan ik voor de waarheid van deze bewering — hoewel zij sommige karaktertrekken onmiskenbaar gemeen hadden — niet instaan. ☒ Zoo kondigde hij zijn bezoek meestal op zeer korten termijn aan, wel niet met met een steen per diligence zooals zijn voorzaat, doch meer modern per telefoon: neef zou na de koffie komen. ☒ Nu is het mijn gewoonte om na den middag een uurtje aan mijn plantenverzameling te gaan werken en daar mijn neef tenminste ten opzichte van plantenliefhebberij niet zoozeer met mij van neiging verschilde, geneerde ik mij ook nu niet en trof hij mij tusschen de planten aan. Wel zei hij: „Heb je nog altijd zooveel cactussen? Ik ook, maar sommige gaan mij erg vervelen; altijd die stekels, en het geheele

IN DE KOEPELGROT TE GEULHEM

1) De Zuid-Limburger spreekt niet over „de grot”, maar „de berg”.

jaar door hetzelfde gezicht erop." „Nu", zei ik, „vergeet niet dat er onder de kleine cactussen toch heel wat soorten zijn die eens per jaar bloeien, b.v. de Echinocactus en de Echinocereus en ook de soorten die bij ons in de kamer nog niet bloeien zijn soms heel mooi van vorm en kleur. Kijk eens die witbehaarde Pilocereus Straussii, den voorjaarsgroei begint zij met een heel nieuwe spierwit-behaarde groeipunt, het is gewoon prachtig!" ☼ Maar neef keek al niet meer naar de Pilocereus en naar het andere kleine vormcactussen-gedoe, hij had de verzameling Phyllocacti in het oog gekregen en ik merkte heel goed aan hem dat hij ze mooi vond. „Hallo, wat een boel bladcactussen heb je", en daarna spijtig: „ze zullen van den zomer wel verdrogen!" ☼ Ik lachte en toonde hem de knopvorming aan de dikke, frissche stengels. „Eerst zullen zij in huis eens prachtig bloeien en dan gaan ze in Juli en Augustus, in halve schaduw in den tuin en kunnen daarna geheel gerestaureerd weer binnenshuis gebracht worden. De fout in de behandeling van de bladcactussen is meestal dat de menschen geen verschil maken, zij denken dat alle cacti z.g. woestijnplanten zijn, die het 's winters geheel zonder water kunnen stellen en ook 's zomers niet zooveel vocht nodig hebben omdat zij door afwezigheid van huidmondjes bijna niet uitdampen. De blad-

klimaat ook, bovendien moet terwille van het doorlaten in de potten ook zand en houtskool gebruikt worden. Over-

gens kunnen wij niet de potcultuur in de kamer of in de kas geheel volgens de natuurlijke groeistoelstanden inrichten, want er is te veel verschil tusschen die twee. Wel leeren wij eruit dat de Phyllo geen barre zon verdraagt en ook niet te droog kan staan. Denkt men daar niet aan, dan ziet men zijn planten geel en rimpelig worden". ☼ „Het kan ook wel aan de soort liggen", opperde neef. ☼ „Inderdaad, er zijn goede soorten van rijken bloei en met groote bloemen. Een paar van de beste zijn de donkerroode Phyllocactus Sir Charles Darrah en de rose Madlle Rose Weingarten. Als zuiver wit is Carstneri en als ivoorwit of crème is Citronella de beste. Vooral als die prachtbloemen opengaan, is het tooverachtig mooi en de witte verspreiden een heerlijken geur. Is het wonder dat ik van deze planten een groote partij heb aangeschaft?" ☼ „Je krijgt aan een plant niet veel bloemen", zei Nurks. ☼ „Dat hangt ook van de soort af; van de genoemde soorten reken ik aan een volwassen plant op vier tot vijf flinke bloemen, meestal één aan een

Foto Ballego

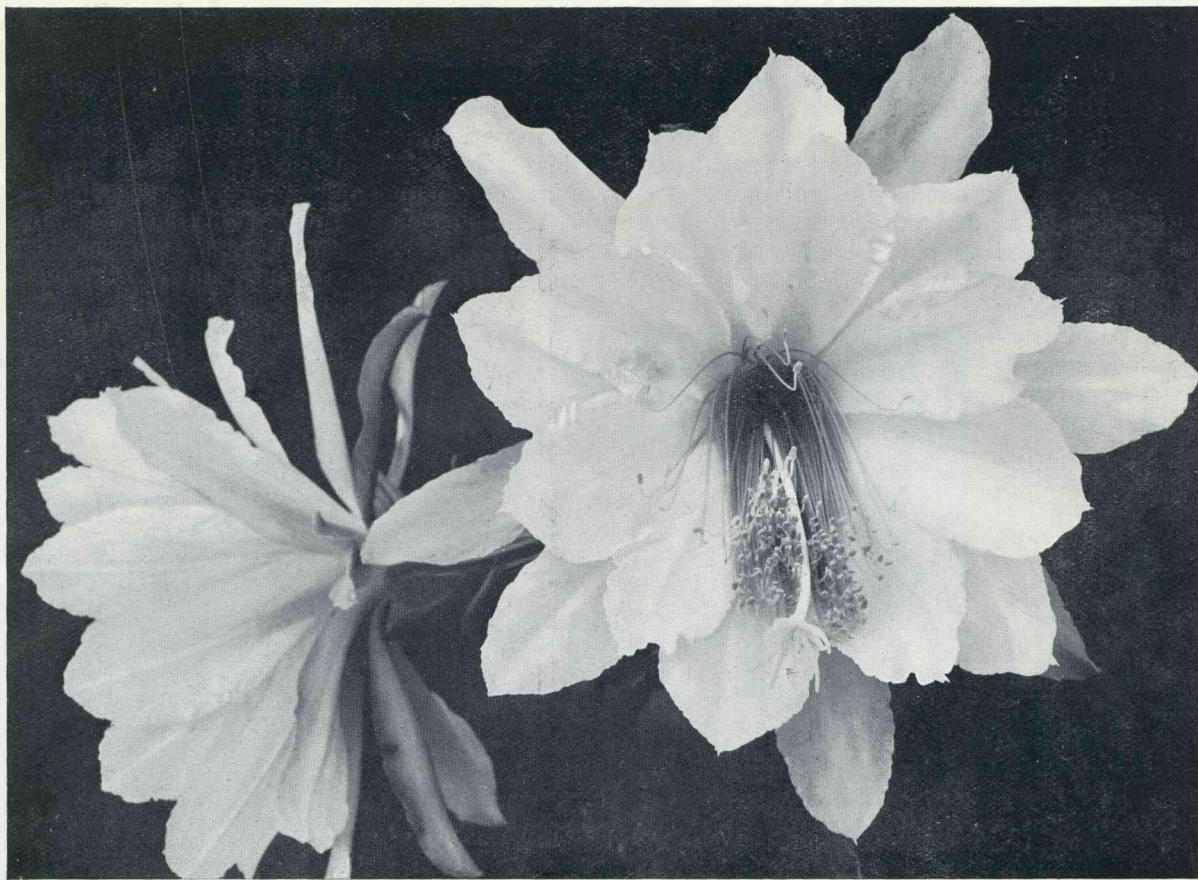
PHYLLOCACTUS ALATUS GLOIRE DE LORRAINE

bladscheut. Maar er zijn ook z.g. massabloeiers, zooals Ph. Ackermannii en Ph. alatus Gloire de Lorraine, de eerste met vuurroode en de tweede met zilverigrose bloemen. De bloem

is evenwel een epiphyt, die in vele streken van Zuid Amerika op boomen groeit.... hier viel neef mij in de rede met: „zooals de mistletoe?" „Neen", zei ik, „dat is een echte parasiet, die in het weefsel van den boom woekert, omdat hij zelf geen wortels heeft; de bladcactus houdt zich echter met zijn wortels in de takholten van den boom vast, waar zich allerlei

bladafval ophoopt waarin hij met graagte wortelt". ☼ „Dus", zei neef: „hieruit maak ik op dat jij uitsluitend bladaarde aan je Phyllo's geeft?" „Toch niet, zij willen ook bemesting, want dat krijgen zij in het regenwater van het sub-tropische

is ook goed; beide moeten eerst gewassen en met een laagje fijne houtskoolkorrels of rivierzand afgedekt worden. Als je dit laagje vergeet, geraakt de potaarde langzamerhand tusschen de scherven in, waardoor de drainage minder goed gaat en

BLOEMEN VAN PHYLLOCACTUS MADLLE ROSE WEINGARTEN

is iets kleiner, maar houdt langer stand en vooral de alatus heeft een zoowel rijken als langdurigen bloei en zal als bloeiende plant meer en meer bekend worden. Verder hangt het welslagen van den groei veel af van geschikten potgrond en goede drainage onderin den pot". ☼ „Ik gebruik daar potscherven voor", zei neef. „Juist, en grint van middelmatige grootte

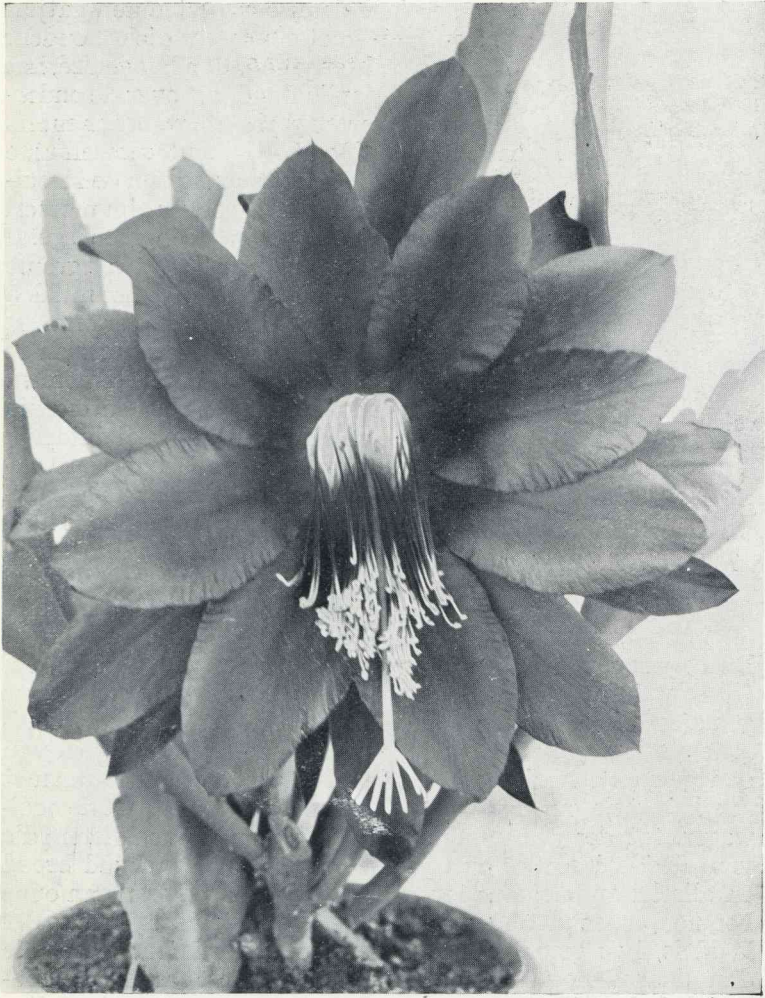

Foto Ballego

PHYLLOCACTUS SIR CHARLES DARRAH

er door het gat gemakkelijker wormen kunnen binnen dringen. Wat de grondsoort betreft, de bereiding daarvan is mij veel te ingewikkeld en sedert er goede mengsels voor cacti in den handel verkrijgbaar zijn, zooals „Wonderaarde” of andere soorten, is dit veel gemakkelijker en ook zekerder”. ☼ „Kom”, zei mijn neef, „dat kan je nu zelf ook wel klaarmaken: een beetje kalkpuin van den metselaar, fijne houtschool en oude koemest door den grond maakt al een best mengsel”. „Je vergeet den kleigraszoden-grond en bovendien, waar is dat nu allemaal echt voorhanden? De kalkpuin is tegenwoordig haast enkel Portlandcement en voor ouden koemest krijg je meestal wat anders, evenals voor zodengrond en bladgrond; het stampen van houtschool verstopt je neus en ooren met zwarte poeder en het rivierzand is ook weer een apart artikel. Dat is me veel te lastig, dan komt mij de klaargemaakte grond goedkooper en zooals je aan de planten ziet, ook doelmatiger voor”. ☼ „Maar”, gaf Nurks nog niet toe, „je zegt zelf dat je voor blad-cactussen een lichter grond noodig hebt dan voor cacti in het algemeen”. ☼ „Juist”, zei ik, „en daarom gebruik ik voor mijn gewone verzameling den grond zooals ik dien ontvang en voor de Phyllo's vermeng ik dien grond met $\frac{1}{4}$ deel fijngevreven turfstrooisel en zie daar het geheim van den beteren groei!” ☼ Neef Nurks Jr. zei niet veel meer, het was zoetjes aan tijd voor zijn bittertje geworden. . . .

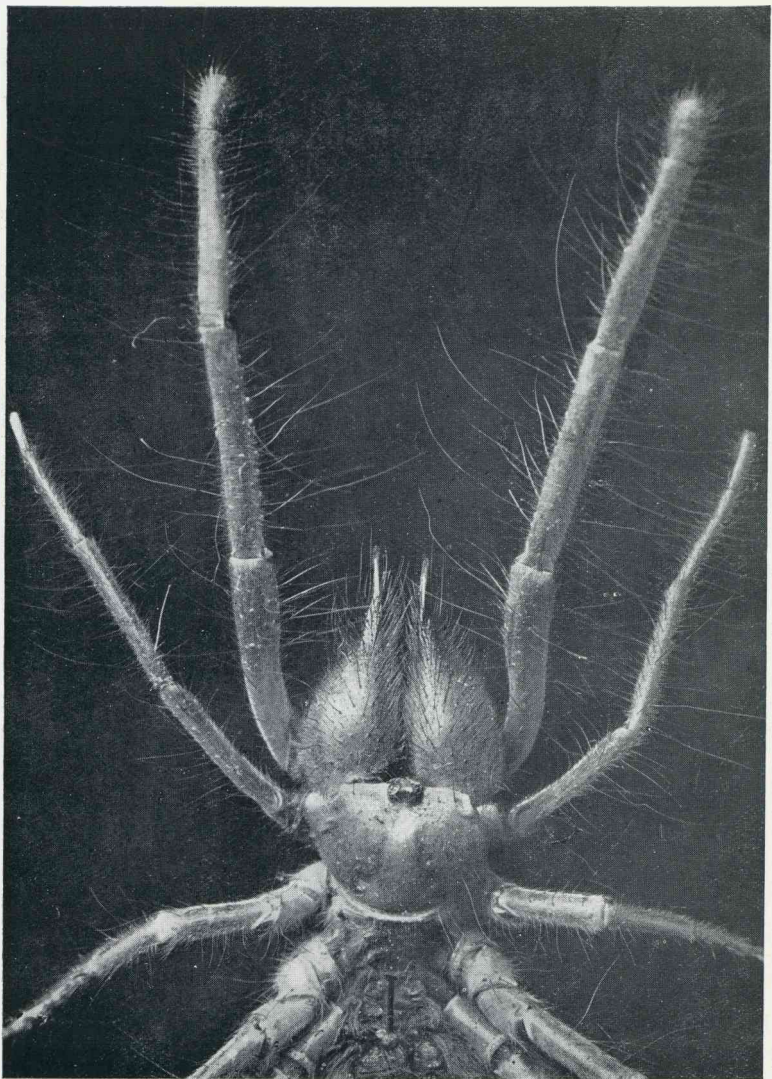
Schorpioenen en spinnen

DOOR DR. H. ENGEL

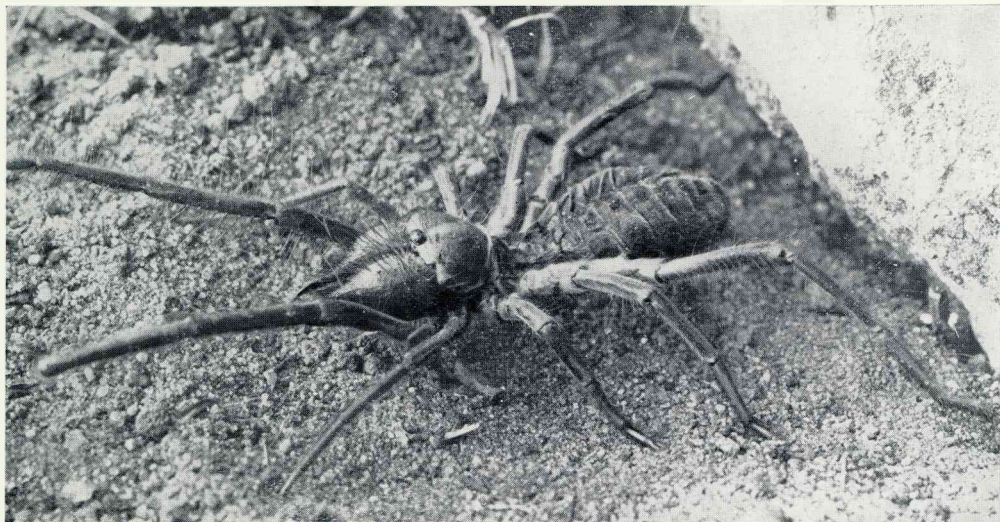
(Slot)

DEN naam van giftig te zijn, hebben ook de eigenaardige spinnen van het geslacht Galeodes. Het zijn geen echte spinnen, al hebben zij er geheel en al den vorm van. Ze hebben nl. een in segmenten verdeeld achterlijf, wat bij de anderen slechts bij uitzondering voorkomt. Maar ook het voorste deel van het lichaam, het bij alle echte spinnen één geheel vormend kopborststuk, is bij hen in leden verdeeld. Dit alles geeft hun natuurlijk een grootere beweeglijkheid en ze zijn dan ook in het spinnenrijk de snelste en behendigste dieren; met katten zou men ze kunnen vergelijken. ☼ Men vindt ze hoofdzakelijk in droge en warme woestijnen en steppen in Amerika zoowel als in de oude wereld. Alleen in Australië en onzen Archipel komen ze niet voor. De afgebeelde spin: Galeodes araneoides, komt in Zuid-

Rusland en Klein-Azië veelvuldig voor. De inwoners hebben een grooten angst en afschuw voor deze dieren, die vaak ook in hun huizen doordringen. Ze noemen ze „falangers”. Gelijk gezegd hebben ze den naam giftig te zijn, maar zijn dit in het geheel niet. Wel kunnen ze met de krachtige kaken, (die men op onze afbeelding van boven af en dus niet als tangen ziet, wat ze toch inderdaad zijn) zware verwondingen teweeg brengen en waar men niet voldoende op zijn hoede is voor bijkomende infecties, is natuurlijk de kans op complicaties groot. Men ziet op de genoemde afbeelding verder hoe ze naar spinnenaard twee oogen voorop den kop hebben, geen samengestelde, zooals insecten, dat hebben spinnen nooit, maar enkelvoudige oogen, waar ze nog betrekkelijk veel mee kunnen waarnemen. Verder ziet men het eigenaardige paar voorste pooten, dat zeer lang is en aan het eind zuignapjes draagt, zoodat een prooi er gemakkelijk mee beetgepakt en vastgehouden kan worden. Eigenlijk zijn dit geen pooten. Zij komen overeen met de scharen van de schorpioen, men noemt ze de kaaktasters en de venijnige kaken noemt men dan de kaakvoelers, een zoölogische vakterm, die wel aangeeft, waarmee dit orgaan bij de gewone spinnen overeenkomt, maar weinig van haar felle weerbaarheid doet vermoeden. Door deze kaken tegen elkaar te wrijven maken de dieren een eigenaardig sis-send geluid, dat natuurlijk zijn bedoeling, te waarschuwen en beangst te maken, zelden mist. ☼ Het zijn nachtdieren, overdag zitten ze verborgen in spleten en onder steenen. Maar 's avonds worden ze levendig en met de grootste snelheid weten ze dan hun prooi: sprinkhanen en andere groote insecten, te overvallen. Wat ze beet hebben, ontkomt niet weer, de sterke kaken kunnen zelfs een schorpioenenpantser kraken. Ook grootere dieren als hagedissen zijn voor hen niet veilig, worden gegrepen, doodgebeten en in stukken opgegeten. ☼ De eieren worden in een holte in den grond gelegd. Het zijn kleine gladde parelmoerkogeltjes, waaruit al spoedig de jonge witte spinnetjes te voorschijn kruipen. Ze worden door de maar weinig belangstelling vertoonende moeder zorgvuldig bewaakt, tot ze na een paar vervellingen in staat zijn, om,

DE KOP VAN DEN „FALANGER” (GALEODES ARANEOIDES), VERGROOT. MEN ZIET VOOR DE OOGEN DE BEIDE GEVAARLIJKE HAAKTANGEN EN DAARNAAST DE LANGE POOTVORMIGE TASTERS, AAN WELKER UITEINDE ZUIGNAPJES VOORKOMEN, TOT HET VANGEN EN VASTHOUDEN VAN DE PROOI

DE GEVREESDE, MAAR NIET GIFTIGE „FALANGER" UIT KAUKASIË, PERZIË EN KLEIN-AZIË

zij het eerst in het klein, het roofzuchtig bestaan van hun geslacht te gaan leiden. ☼ Eveneens felle roovers, maar niet met de zoo even genoemden te verwarren, zijn de vogelspinnen, die wél tot de echte spinnen behooren. Zij danken hun naam aan het feit dat hun roofzucht zoo vergaat, dat zij zelfs kleine vogeltjes aanvallen. Men vindt de ruig roodachtig behaarde dieren in tropisch Zuid-Amerika en in Indië. Dikwijls worden ze hier toevallig ingevoerd door schepen en vooral bananenzendingen bevatten vaak, verborgen tusschen de groote bananentrossen, vogelspinnen. Mits men ze voldoende voedsel en de noodige warmte (in Artis vindt men ze in het Reptielenhuis bij de krokodillen) geeft, blijven ze vrij lang in leven. ☼ Het zijn ook weer nachtelijke roovers, die hun prooi bespringen en door een beet van hun giftige kaken, buiten gevecht stellen. Die kaken zijn hier ook weer tangen, in welker uiteinde dan een giftklier uitmondt. Den dag brengen ze in gangen door of in spleten van boomen of andere holten, die ze met een fijn spinsel van binnen bekleeden. Daarin worden ook de eieren gelegd. ☼ Er bestaan vormen, die van deze gang uit hun prooi beloeren. Ze hebben dan gewoonlijk een dekseltje op het uiteinde van die gang (men kan dit zeer fraai zien aan een praeparaat in het Zoölogisch Museum te Amsterdam!). Dit dekseltje kunnen ze, wanneer gevaar dreigt,

met speciaal daarvoor bestemde gaatjes, waarin hun pooten passen, dicht houden. Willen ze echter jagen, dan hangen ze, het deksel even oplichtend, als over de onderdeur te loeren en springen, wanneer er iets van hun gading voorbijkomt, plotseling te voorschijn. ☼ Eigenaardig zijn de zintuigen van de spinnen. De oogen zijn meestal goed ontwikkeld en vaak in groot getal aanwezig. Meestal vindt men twee groote oogen, bij de springspinnen in het midden van den kop, en de overige zes er omheen verspreid, zoodat de spin, zonder zich te bewegen, naar alle kanten kan waarnemen. Men heeft aangetoond, dat een springspin tot op 10 cm afstand zijn prooi duidelijk kon waarnemen. ☼ Het allerbeste ontwikkeld is echter bij de spinnen een eigenaardige zin, dien men weliswaar met ons hooren zou kunnen vergelijken, en die de spin ook in staat stelt op het geringste geluid te reageeren, die echter waarschijnlijk niet

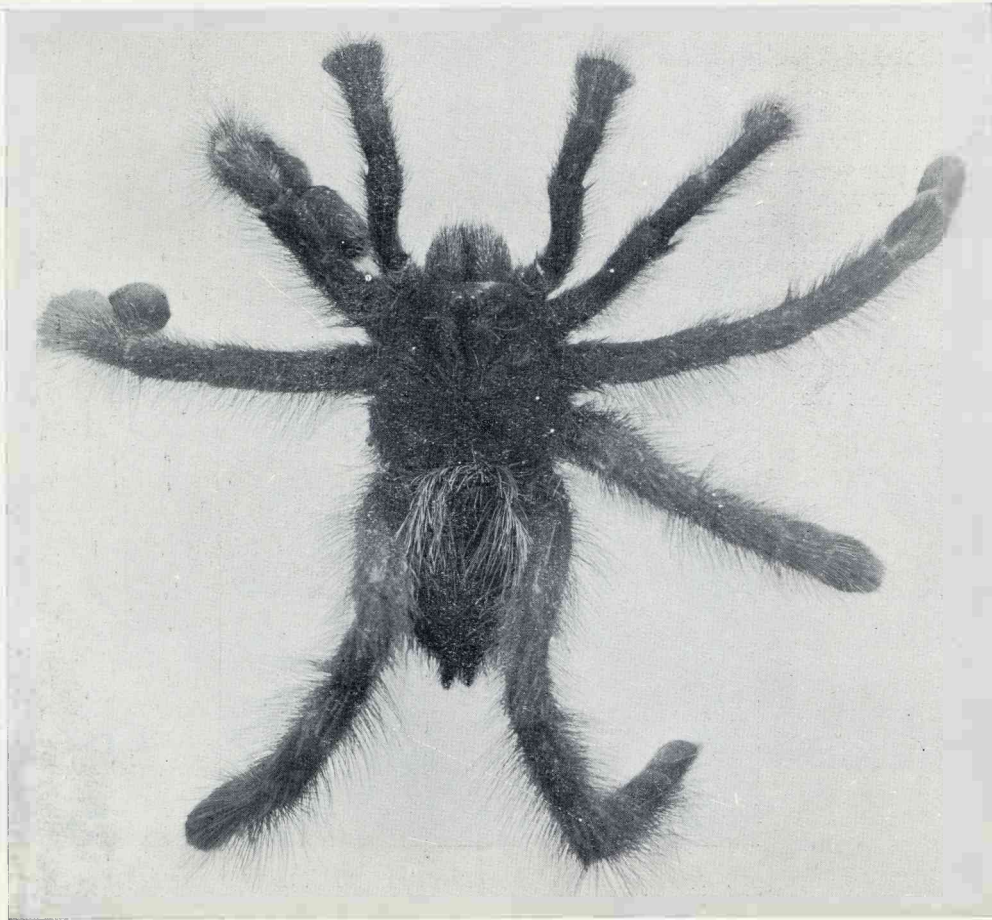
op hooren, maar op het voelen van de fijnste trillingen berust. De organen van dezen zin zijn een groot aantal fijne haren, trichobothriën genoemd, die op een vliesje ingeplant zijn, dus gemakkelijk in trilling komen. Men kan ze op de mikroskopische photographie, die we hier geven, van de monddeelen van den gewonen hooiwagen, duidelijk waarnemen, als haren met een kringetje om den voet. Zooals men weet, behoort de hooiwagen tot de echte spinnen. Het zijn vreedzame dieren, die van doode insecten en naar het schijnt ook van oud brood en allerlei ander afval leven. Men vindt ze overal aan oude boomen, op schuttingen, muren en ook in huizen soms. Bekend is, hoe gemakkelijk ze hun pooten verliezen, en hoe die dan daarna nog bewegen kunnen. Dit komt, om dat die pooten, behalve rijk vertakte eigen adembuizen, ook zelfstandige zenuwknoopen bezitten, zoodat ze ook na hun afscheiding, nog eenigen tijd als het ware een zelfstandig leven kunnen leiden.

EEN SPROOKJESLAND IN HET NOORDEN

DOOR H. G. CANNEGIETER

(Slot)

DIT zijn de griezelige episoden, welke nu eenmaal bij 't sprookje hooren. Maar het sprookje heeft ook een vreedzamen kant. ☼ Lezer, hebt ge wel eens boekweit zien bloeien? Het is mij eenmaal gebeurd, lang geleden, in de buurt van dit sprookjesland. Ik was nog een kind, maar ik kan de eigenaardige sensatie, welke ik smaakte, nog precies reproduceeren. Ik weet nog de plek waar het was, bij een kromming van een mullen zandweg, waarlangs ik op een boerenkar voort-hobbelde. Bij het woord „boekweit" proef ik nog steeds de zonnige stilte, waarin bijen zoemen boven een wit-rose bloemenveld, dat geurt naar den honing. ☼ Boekweit, — in een landbouwboekje uit 1855 noemt G. A. Venema het „het teederste, het geurigste gewas van onze streken". Boekweit was de vrucht van het Westers-woldsche gebied. ☼ Maar al te licht stellen wij ons het bestaan van de sober levende, stille en schuwe boeren temidden van hun heide en bosschen en boekweitvelden al te idyllisch voor. Hard moesten zij werken, aler in den herfst de vrucht van hun arbeid, op den wagen geladen, langs de slingerende veensporen naar de schuur werd gebracht. Niet voor niets hadden zij zich hun karige weelde veroverd, wanneer ze des winters, met de voeten op de warme vuurplaat bij 't knappend houtvuur zaten te smullen van het spek, dat zulk een wonderlijk zoeten smaak had, omdat zij hun varkens met boekweit hadden gemest. ☼ Want voordat zij de vrucht konden teelen, moest het veen branden. Veenbrand, al we-

DE VOGEL- OF WORGSPIN

der een jeugdherinnering. Wanneer in de Meimaand zoo'n echte warme oostenwind als een sirocco over ons kille kikkerland was komen varen en we zaten behaaglijk in ons tuintje te puffen, kon het soms zijn, dat de lucht nevelachtig werd en de zon in een bloedroode schijf veranderde. Het was niet de vochtige damp uit de slooten, maar een schroeiende, de keel toeknijpende rook. En de geur van jasmijn en sering vervaagde onder het eigenaardige aroom, dat wij opsnoven. Dan zeiden de voorbijgangers tot elkaar: „Het is weer heilig vandaag!”

Deze geheimzinnige, droge en schroeiende nevel was de verre boodschap uit Sprookjesland. In Westerwolde brandde het veen. Wat dit eigenlijk beteekende, heb ik als kind nooit begrepen. Het had geen verklaring nodig, het was, als alle overige natuurverschijnselen, mysterie. Maar nu weet ik, waarom vroeger in Westerwolde het veen brandde. Ook dit was ontginning, zij het op andere wijze dan thans. Door het veen te verbranden, herschiep men ook toen woestenij in vruchtbare bouwgrond. Dit veenbranden was voor de Westerwoldsche boeren geen gemakkelijk werk. Wel was de methode eenvoudig. In een ijzeren korf droeg men een smeulende zode mee over het veld en al voortlopende, strooide men het vuur om zich heen, zoodat het smeulen zich op den grond voortzette.

De straks genoemde Venema geeft een suggestieve beschrijving van dezen arbeid. „In damp en smook gehuld, druipnat van zweet, dat door de hitte en de inspanning uit de poriën wordt gedreven, zwart van stof, veelal met een harde korst grof roggebrood in den mond om de speekselklieren voor opdrogen te bewaren, brengt de veenbrander den dag op het eentonige veen, ver verwijderd van menschenlijke woningen door, — en het mag zonderling zijn, maar de lust tot de verschillende soorten van arbeid geeft er de verklaring van, — er zijn arbeiders, die dat werk, vooral als het branden voorspoedig gaat, met veel genoegen verrichten. Mij dunkt echter dat er dan, midden in den rook, nog heldere beelden van een gelukkige toekomst voor den geest van den arbeider voorbijgaan, dat hij bij dat eentonige en moeizame werk droomt van een goeden oogst en van den rijkdom, die uit dien rook voor hem zal optreden, van de smakelijke

pannekoeken, gebakken in het spek van de varkens, welke hij met de boekweit zal mesten, die hij met zijn arbeidzame vrouw en gezonde kinderen zal eten van den oogst des akkers, dien hij brandt. Die zoo stoffelijke beelden zweven, dunkt mij, zijn geest voorbij, om hem een gelukkige toekomst voor te spiegelen, die hem kracht en lust en moed geven, om het veenbranden een genoeglijken arbeid te noemen.” Ik heb deze passage hier ingelascht, omdat zij zulk een goed beeld geeft van het oorspronkelijke type bewoner van dit afgesloten gebied. Met weinig tevreden, in stoffelijke droomen levend, hard slovend voor sobere

idealen, — ziedaar de Westerwolder uit het nog onverbasterde tijdperk. Hij is een Sakser, zooals ook de bouw wijze van zijn hoeven aantoon, welke belangrijk afwijkt van die der Hoogelandsche en Friesche boerderijen. Volmaakt sluit deze architectuur zich aan bij de schoonheid van 't landschap. Ook de vriendelijke dorps huisjes, meestal met geboomte omgeven, maken een bekoorlijken indruk. Maar de „beschaving” heeft thans haar intrede gedaan en dit Nederlandsch Thibet is bij het wereldverkeer aangesloten. Spoedig zal Sprookjesland zijn laatste geheim moeten prijsgeven.

De esschen zullen zich tot prairiën verwijden, waar het koren golft als een oceaan en de tractoren zullen deze golven als torpedo-booten doorklieven. In plaats van de slingerende zandwegen met hun diepe karresporen zullen rechtlijnige klinkerstraten den „vruchtbaren bouwgrond” doorsnijden en aan den kant van die heirbaan zullen schrale peppels en eenvormige bedrijfswoningen in rij en gelid staan. Vrachtauto's zullen de laatste boeresjes hebben vervangen en langs de kanalen, die de grillige riviertjes hun sprookjesnaam hebben ontstolen, zullen de motorbooten tuffen. De geur van benzine zal den geur van de boekweit te niet doen. Nog zeshonderd hectare ligt „woest”. Maar men hoopt in een paar jaar ook hier het herscheppingswerk klaar te spelen. Dan zullen de moeren verdroogd zijn en het veenmos noch het wollegras of de dopheide zal langer bloeien. En niet meer zullen ganzen en korchouders zich met een enkele schuwe patrijs tusschen de kudde van den scheper bewegen, om het afgeogste boekweiteveld na te lezen. Op den wolf hoeft men niet meer te jagen en de reus is dood. Klein Duimpje is volwassen geworden, een groote man, die meedoet in het wereldproductie-proces. Deze mondigheid heeft zich in twee fasen voltrokken. Den

stoot aan de expansie van Westerwolde heeft Boelo Tijdens gegeven, het kamerlid, wiens naam het dankbare volk aan een op zijn aanstichten gegraven kanaal heeft geschonken. Deze Hoogelander met de intellectueele en energieke vooruitstrevendheid van zijn ras, verdroot het, dat de droomerige Westerwolders niet meer profijt trokken van de economische mogelijkheden, welke hun gewest bood, wanneer men het maar eerst

eens flink ging draineeren en kanaliseeren. Hij kreeg gedaan, dat de Provinciale Staten van Groningen in 1900 het waterschap „Westerwolde” oprichtten en dat de Tweede Kamer in het daarop volgende jaar een wetsontwerp tot kanalisatie aanvaardde. In 1905 is de kanalisatie, die uitmonden zou op de Dollart, begonnen en in 1918 is zij voltooid. Hiermee had Westerwolde een goede afwatering en tevens aansluiting bij de binnenscheepvaart verkregen. Een stoomtram op Winschoten gaf de aansluiting bij het spoorwegnet. Merkwaardig is, dat de ondernemers aanvankelijk verzet hebben gevreesd van de bevolking, welke be-

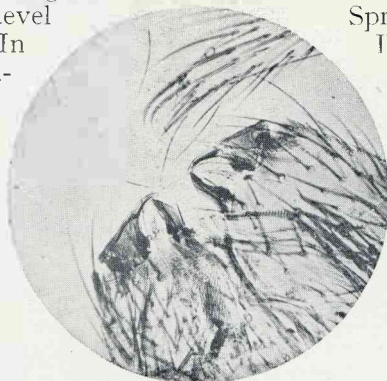

Foto Kooy
MONDDEELEN VAN DEN HOOF-
WAGEN (PHALANGIUM OPILIO),
VERGROOT. MEN LETTE OP DE
„GEHOOR”-HAREN, MET EEN
KRING OM DEN VOET

EEN INTIEM HOEKJE IN DE KOM VAN HET WESTERWOLDSCH DORP BOERTANGE

den, in stoffelijke droomen levend, hard slovend voor sobere

langen zij toch behartigden. Maar dit gemoedelijk slag menschen legde zich ook bij deze verandering vreedzaam neer en aanvaardde met den stillen glimlach der droomerswijsheid zoowel de moderne werktuigen als de nieuwe cultuurmethode. ☼ De tweede fase is in 1924 begonnen, toen ook weer menschen van buiten in de Westwoldsche woestenij een gelegenheid tot werkverschaffing gingen zien. De toen gestichte instelling „De vereenigde Groninger gemeenten” nam met behulp van werklooze arbeiders uit Stad en Ommelanden het nog onontgonnen gebied in exploitatie. ☼ Dertienhonderd vreemde werkkrachten laat men telken Maandag op Sprookjesland los en, gehuisvest in barakken, vormen zij daar een eigen kolonie, waarvoor het schuwe boerenvolk zich schroomvallig terugtrekt, vooral wanneer opstand en staking af en toe de gemoederen dezer te werk gestelde werkloozen verontrusten. Toch zijn sindsdien de snuggersten onder de inwoners ook zelf aan het ontginnen gegaan, hierbij door steun van het Rijk geholpen! ☼ Moge al deze nieuw gekweekte voorraad haver en rogge niet overbodig zijn. Als hij niet waarlijk in een wereldbehoefte voorziet, zou 't jammer van Sprookjesland wezen! ☼

Zuid-Afrikaansche Kaffertypen

(Slot van bladz. 153)

MET gespitste lippen en opgeblazen wangen blies hij nieuw leven in de smeulende vonken en manoeuvreerde in het uiterste geval wel eens met een oude fietspomp, die sis-send de medicijn tusschen de ziekelijke spaanders spoot, doch toen het bleek, dat Victorie niet in 't bezit was van een derge-

lijk instrument, probeerde ik de eerste methode maar en blies zoo krampachtig in het oude, roestige meubel, dat de asch in een ommezien m'n gezicht en haren bedekte en tot groote verbazing van Victorie, die herhaaldelijk en vol wantrouwen beweerde, dat op die manier nooit eenig vuur in de wereld kon ontstoken worden — een gevolgtrekking, die ze gemaakt scheen te hebben uit het dooven van een kaars door den menschelijken adem — werden mijn pogingen met succes bekroond en kon onze gastvrouw het water voor de thee spoedig opzetten, juist op het oogenblik, dat de eerste gast binnenkwam. Zij was de eenige dochter van Victorie, een vrouw van middelbaren leeftijd, die in een zeer geschokten gemoedstoestand verkeerde. Met een geruisch van vele gesteven, wijd uitstaande rokken, stormde ze de sittingroom in en gunde zich geen tijd voor een behoorlijke begroeting of voorstelling, doch klampte mij met een huilen den klank in haar stem dadelijk aan. „Missies, jij kom mos van Holland of van German? Die Missies weet seker alles van daarie land en van die kerke! Sij moet toch assembleer vir my help! Ah, mij klein Missies, mij hart is baje seer! Die mense sè, die kerk van Loeder sal mij huis vat!” „De kerk van Loeder?” herhaalde ik, mijn man vragend aankijkende, of hij misschien iets wist van die bijzondere secte. Deze keek op zijn beurt de opgewonden Jimayma aan, die ter verduidelijking nog 't volgende commentaar gaf: „Dis die kerk van de Germans, Missies!” Nu ging me een licht op. Zij bedoelde zonder twijfel de Lutherse kerk, maar wat deze gemeente en de groote held der Hervorming, wiens naam door Jimayma zoo erbarmelijk mishandeld werd, met de nederige kluis van een Kaffer wilde uitvoeren, was ons nog niet recht duidelijk. De vertoonde

EEN STUKJE OUD WESTERWOLDE. LANDWEG MET BOERENHOEVEN TE VLACHTWEDDE

DORPSVREDE. EEN VRIENDELIJK TAFREELTJE BIJ DE KERK VAN ONSTWEDDE IN WESTERWOLDE

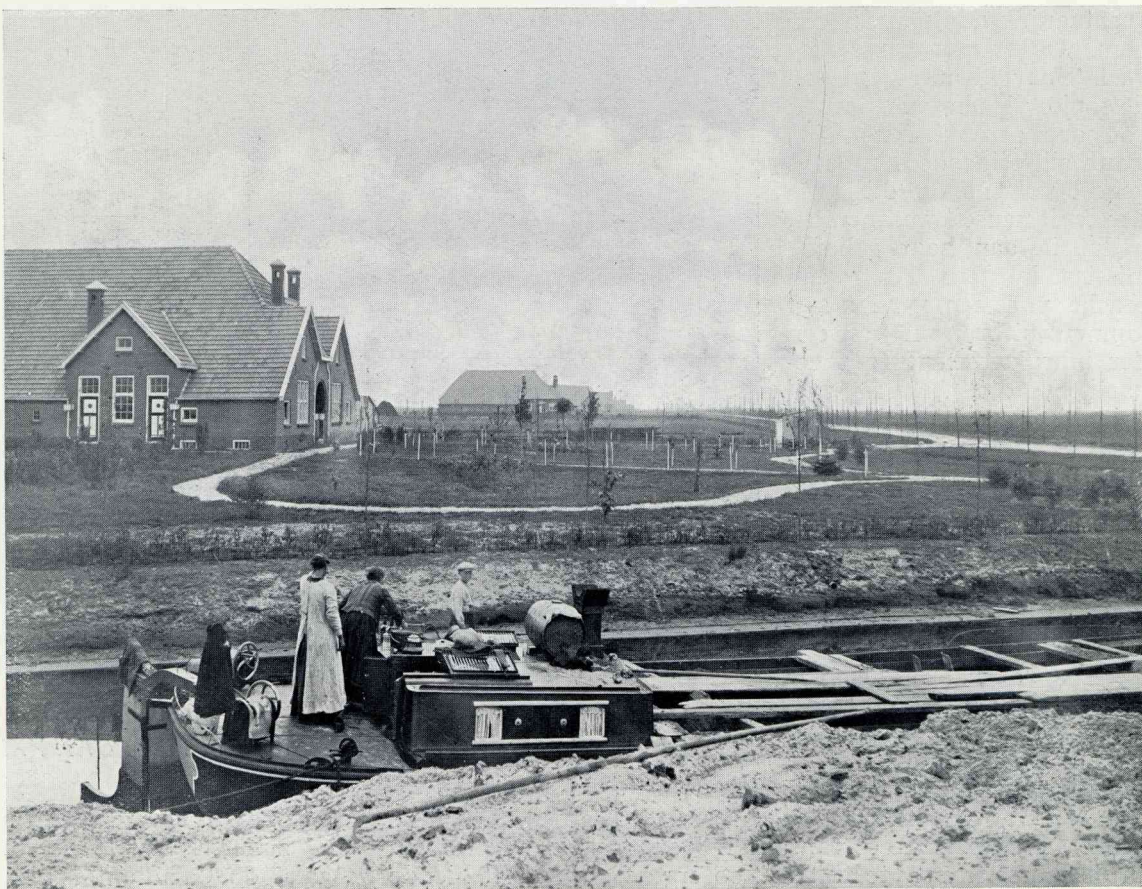

HOE THANS HET VOOR KORT NOG VOLMAAKT AFGESLOTEN HEBRECHTVEEN AAN DE DUITSCHE GRENS ER UITZIET. AAN DEN KANT VAN DE HEIRBAAN STAAN PEPPELS EN EENVORMIGE WONINGEN IN RIJ EN GELID

vrouw legde ons de zaak uit, half huilend en heftig gesticuleerend. 't Bleek, dat er in de locatie een nieuwe Luthersche kerk werd gebouwd en wel vlak naast het huisje van Jimayma, die tot de Wesleyaansche secte behoorde. En nu beweerden burens en kennissen, die van oordeel schenen te zijn, dat beide kerkgenootschappen elkaar niet te best konden verdragen, dat Jimayma het veld zou moeten ruimen en zij haar huisje zou moeten ruilen met een ander van de Luthersche gemeente. Mijn man en ik trachtten haar van haar ongemotiveerde vrees te verlossen en beloofden haar den Lutherschen predikant te zullen gaan, indien er werkelijk sprake was een dergelijke inbeslagneming, terwijl we haar verzekerden, dat ze zich voor niemendal van streek maakte. Hoewel ze een weinig opgelucht was, bleef de angst en twijfel nog in haar oogen en welden er allerlei vragen over religieuze aangelegenheden uit haar overkropt gemoed, die wellicht al langen tijd in haar brein hadden rondgespookt. Om aan alle onzekerheid een einde te maken, vroeg ze me dringend om met haar naar het in aanbouw zijnde kerkgebouw te gaan en de drie Kafferouderlingen onder het oog te brengen, dat het volgens de menschen in Holland en „German” volstrekt niet noodig was haar als lidmaat van de Wesleyaansche gemeente te weren uit de nabijheid van de Luthersche kerk. Mijn man en Victorie — die zich van de heele geschiedenis niets scheen aan te trekken, bedrijvig als ze was met het maken van voorbereidselen voor de groote partij — achterlatend in de sittingroom, gingen we op weg. Buiten gekomen kregen Jimayma en ik al dadelijk een groot gevolg van locatiebewoners om ons heen, welken eerst-

genoemde met luide stem herhaaldelijk toeriep, dat de Missies van Holland en „German” kwam, een buitengewone geleerdheid in kerkelijke zaken bezat, o.a. predikte, dat menschen eendrachtig naast elkan- der konden wonen, tot welk geloof dezen ook mochten behooren en dat ze derhalve alle Lutheranen zou aanvallen, die het zouden wagen een Wesleyaansche uit haar huis te zetten. Ik voelde me, eerlijk gezegd, niet bijzonder op m'n gemak, omgeven door een stoet Kaffers, die voor 't meerendeel de zaak als een pretje opvatten, met de krijgshaftige Jimayma naast me, wier mond geen moment ophield met het uitbazuinen van loftuigen op het verre Holland en „German” in 't algemeen en op mij in 't bijzonder, doch tegelijkertijd was de geheele situatie zoo buitengewoon komisch, dat ik het minder aangename gevoel van me afzette en aan het hoofd van het regiment op de drie niets kwaads vermoedende ouderlingen afstormde, die vroolijk zaten te geselzen. Zoo- dra deze drie oude heeren

door Jimayma, die als een engel met vlammend zwaard voor hen stond, aangaande deze processie waren ingelicht, wisten ze niet wat ze moesten zeggen om haar angst weg te nemen, als zijnde deze gemoedstoestand volgens hen geheel en al ongemotiveerd. Toen ik hun een en ander vroeg over de mogelijkheid van een inbeslagneming van Jimayma's huis, verzekerden ze mij ten stelligste, dat het slechts praatjes van de bevolking waren en dat de Luthersche gemeente er niet aan denken zou een gezin, tot een andere secte behorende, van huis en erf te verjagen. Jimayma, getroost en opgelucht, herinnerde zich plotseling de theepartij en ging naast

WOESTE GRONDEN IN VRUCHTBAREN BODEM HERSCHAPEN. IN DE KANALEN TUFFEN DE MOTORSCHUITEN

me in versnelden pas weer terug, terwijl de omstanders zich eveneens verspreidden. Bij Victorie aangekomen, zat de sittingroom vol heeren en dames, die de helft van de jamtaart verorberd hadden en tallooze koppen thee naar binnen sloegen. Het meerendeel zat op den grond en maakte plaats voor de triomfeerende Jimayma, die een boeiende uiteenzetting gaf van haar avonturen met de kerk der „Germans”. Hierna kwam het gesprek op het Bloemfonteinsche dierenpark, waar verscheidene van de aanwezige dames iederen dag door heen moesten om in de Universiteitsgebouwen haar werk als schoonmaaksters te verrichten. Nu waren er kort geleden zes zeeleeuwen in het park gekomen, die een hardnekkigen reislust in hun bloed schenen te hebben, want telkens waren er een paar voortvluchtig en de dames-schoonmaaksters, die een onbestemde vrees koesterden voor de vreemde, nooit geziene wezens, verklaarden eenparig, dat ze in 't geheel geen lust gevoelden door die monsters naar de andere wereld geholpen te worden en dat, als het dierenpark-bestuur geen afdoende maatregelen wenschte te nemen, ze voornemens waren te staken, met het gevolg, dat de Universiteit vervuilen zou. Na een hevig debat over den naam van de onschuldige aanstichters van de toekomstige vervuiling werd aangenomen, dat de man van Jimayma in zijn kwaliteit van ouderling van de Wesleyaansche kerk wel de meeste zoölogische kennis zou bezitten en zoo kwam het dat den nieuwelingen de naam van Kangoeroe's gegeven werd en als plek, waar hun wiegen stonden, de zuidpool werd genoemd. Mijn man, noch ik vonden het noodig voor schoolmeester te spelen en zoo bleef Jimayma's echtvrind in 't aangename besef zijn prestige onder zijn kennissen verhoogd te hebben door zijn buitengewone kennis van de angstaanjagende waterbewoners. Ou Victorie zei niet veel. Haar kleine schitterende oogjes vlogen voortdurend van den een na den ander, want zij wilde de honneurs geheel volgens de étiquette der „witmense” waarnemen, opdat ik aan haar geliefde Missies in Den Haag een pracht van een verslag zou kunnen uitbrengen van een der indrukwekkendste theepartijen, die „Hurry up” ooit binnen zijn palen had gezien.

Caladium

EEN VAN DE FRAAISTE SIERBLADPLANTEN

DOOR G. KROMDIJK

ONGETWIJFELD behoren de Caladiums tot de fraaiste bladplanten, die in onze kassen voorkomen. Wat een weelde van kleuren, wit, rose, rood, groen, terwijl de bladeren voorzien zijn van alle mogelijke vlekken en lijnen in de meest frappante tinten. Zoo ergens, dan heeft hier de natuur gedurfde kleurcombinaties gebracht. ☼ Sommige lijnen zijn grof, terwijl andere zoo uiterst fijn zijn, als waren ze met de pen getrokken; één zoo'n blad is een groot won-

der op zich zelf. Van sommige soorten is het blad ragfijn, wat dus ook op een betrekkelijke teerheid van de plant wijst. Van de meeste soorten zijn de bladeren ongeveer even groot als van den bekenden witten Aronskelk, de planten kunnen

dan ook een behoorlijken omvang bereiken. De Caladium behoort tot de bekende familie der Araceën en is uit Zuid-Amerika afkomstig, in hoofdzaak uit het gebied der Amazonerivier. Het is een overblijvende plant, met een knolvormigen wortelstok, die hier te lande alleen in de warme kassen wordt gekweekt. Vroeger zag men ze alleen in liefhebberscollecties, thans zijn er echter gelukkig ook enkele kweekers, die dit fraaie gewas wat meer op den voorgrond trachten te plaatsen, en daar ook zeker in zullen slagen. Zijn de planten eenmaal volgroeid, dan kunnen ze ook als kamerplant gebruikt worden; ze vragen echter een lichte standplaats in een verwarmd vertrek. Zij die in het bezit zijn van een warm kasje of een warme serre kunnen haar gemakkelijk zelf kweken. De knollen mogen bij de eerste aanschaf wat duur zijn, daar tegenover staat, dat men ze, evenals die van knolbegonia's, telkenjare opnieuw weer op kan zetten. De knollen worden ongeveer half Maart op het tablet der warme kas te spruiten gelegd. Zoodra de jonge scheuten, een lengte van ongeveer 10 cm hebben, worden ze opgepot in sterk gedraineerde potten, als grondmengsel nemen wij een derde bladgrond, een derde turfmoel en een derde goed verteerd ouden koemest, waar men

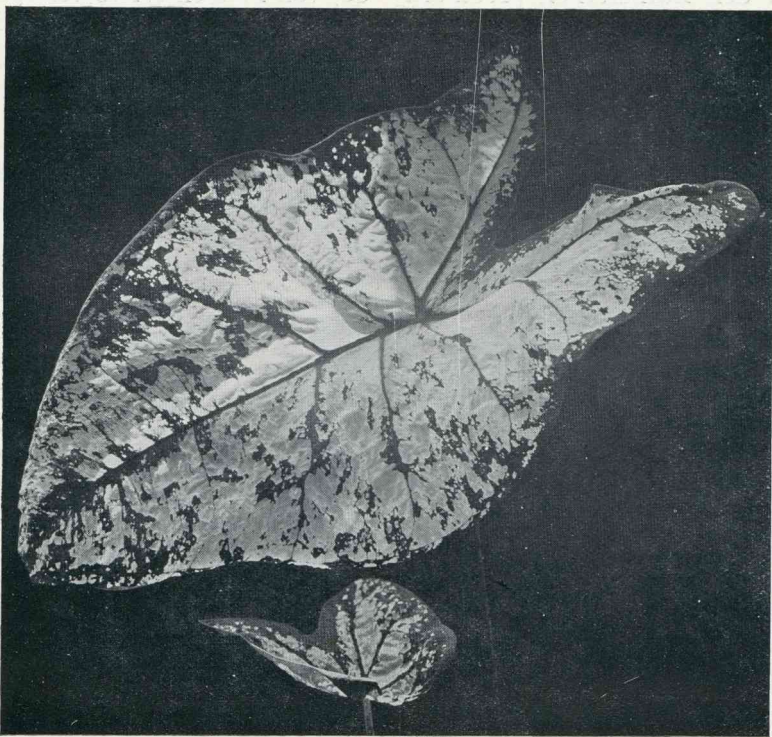
nog een weinig scherp zand aan toe voegt. Wenscht men groote planten te kweken, dan moet men ook ruime potten gebruiken, en zal een paar maal verpotten wel noodzakelijk zijn. Het beste groeien de planten als ze steeds op een weinig bodemwarmte staan ingegraven. De atmosfeer houden wij steeds zoo vochtig mogelijk, door de paden en de muurtjes steeds nat te sproeien. Om fel gekleurde bladeren te verkrijgen laat men zooveel mogelijk licht toe, bij fellen zonneschijn moet echter een weinig geschermd worden. Liefhebbers die haar in de serre willen kweken, doen beter de knollen dadelijk in een flinken pot te leggen, zoodat men niet meer behoeft te verpotten. De plant moet een lichte plaats in de serre hebben, en verlangt een temperatuur van 65° F. Het is gewenscht het felle zonlicht ook in de serre een weinig te temperen tijdens het heetst van den dag. Tegen den herfst beginnen de bladeren geel te worden en sterft de plant af. Het overhouden tijdens den winter is nog een moeilijkheid; graaft men de knollen echter in een kistje gevuld met wit zand, en zet men dit

kistje ook in een temperatuur van 65° F. tijdens den winter, dan zullen ze in de meeste gevallen goed overblijven. Nogmaals, de Caladium is een van de fraaiste bladplanten, en wie haar eenmaal gezien heeft, zal zeker alle moeite doen om haar ook te kweken, of in de kamer van haar schoonheid te genieten.

Foto Ph. Kampfraath-Maliepaard

ZUID-AFRIKAANSCH KAFFERTYPEN.
OU-VICTORIE

EEN VARIËTEIT VAN DE SIERBLADPLANT CALADIUM,
VAN DOORSCHIJNEND ROZE KLEUR MET GROEN AAN
DEN RAND